

MARX, DURKHEIM VE WEBER ÜZERİNDEN KLASİK DÖNEM SOSYOLOJİSİNDE MODERN DEVLET VE MODERN ORDULAR*

Berna FİLDİŞ¹

Atıf/©: Fildiş, B. (2018). Marx, Durkheim ve Weber üzerinden klasik dönem sosyolojisinde modern devlet ve modern ordular. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 1860-1876. doi: 10.17218/hititsosbil.433863

Özet: Batı-dışı ile 15. yüzyıldan itibaren kurulan ve yüzyıllara yayılan ekonomi merkezli yeni ilişkiler, modern dünyanın ortaya çıkışını ve gelişmesini imlemektedir. Batı'da, 17. yüzyılda modern devletin ve 19. yüzyılda modern orduların vücuda gelmesi, aynı dünya içerisinde yaşanan ekonomik ve siyasi dönüşümler olarak değerlendirilmelidir. Ancak yüzyıllara yayılan değişimi iki alanla sınırlandırmak mümkün değildir. Nitekim 19. yüzyılda sosyoloji disiplininin modern toplumların yaşadığı problemlere çözüm üretmek amacıyla ortaya çıkması, bunun göstergesidir. Makalemizin amacı, Klasik Dönemi içerisinde modern toplumsal süreçleri kontrol altına almak amacıyla yürüttüğü anlama ve açıklama çalışmalarında sosyolojinin, modern devlet ve modern ordulara ne kadar yer verdiğini ve iki konuyu nasıl ele aldığını Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber'in düşünceleri üzerinden ortaya koymaktır. Bunun, modern siyaset aygıtının olgunlaştığı ve modern şiddet aracının inşa edildiği dönemle eş zamanlı olarak ortaya çıkan sosyoloji disiplininin ilgili konulardaki dönem vizyonunu anlaşılır kılacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Modern Devlet, Modern Ordular, Sosyoloji, Klasik Dönem.

The Subjects Modern State and Modern Military in Classical Sociology within Marx, Durkheim and Weber

Citation/©: Fildiş, B. (2018). The Subjects modern state and modern military in classical sociology within Marx, Durkheim and Weber. *Hitit University Journal of Social Sciences Institute*, 11(3), 1860-1876. doi: 10.17218/hititsosbil.433863

Abstract: New economic-oriented relationships with non-Western world which was established in the 15th century and lasted for centuries onward mark the emergence and development of a modern world. The emergence of modern state and modern military in West in the 17th and 19th centuries respectively should be considered to be economic and political transformations taking place in the same world. However, it is not possible to limit the transformations which embraced many centuries to two areas. That the field sociology came into existence in the 19th century with an aim of creating solutions to the problems modern societies had supports this argument. The aim of this article is to analyze to what extent classical sociology refers to modern state and modern military in understanding and explaining modern social processes, and how it approaches to these two issues by referring to what Karl Marx, Emile Durkheim, and Max Weber suggested relating to these matters. It is considered that this analysis will lead to clearer understanding of the point of view of the field sociology which emerged at a time

Makale Geliş Tarihi: 13.06.2018

Makale Kabul Tarihi: 05.12.2018

* Bu çalışma, Prof. Dr. Mahmut Arslan danışmanlığında Berna Fildiş tarafından 17.07.2013 tarihinde tamamlanan 340335 tez no'lu doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, bernafildis@bartin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7412-942X>

when the instrument of modern politics was developed and the modern instrument of violence was invented.

Keywords: *Modern State, Modern Military, Sociology, Classical Period.*

1. GİRİŞ YA DA MODERN DEVLET VE MODERN ORDULARIN ORTAYA ÇIKIŞI

Orta Çağ boyunca tarım merkezli ekonomik faaliyetlerle ayakta kalmaya çalışan Batı, siyasi açıdan çoklu bir egemenlik anlayışıyla yönetilmiştir. Toprak sahibi aristokratlar, toprağı ekip biçen köylüler ve kendisini 'ideal' olanın tek adresi olarak gören kilise etrafında şekillenen feodal düzen hem ekonomik hem de siyasi açıdan bir 'sınırlılığa' karşılık gelmiştir. Ancak pusulanın bulunması ve açık denizlere dayanıklı gemilerin inşa edilmesi gibi teknik ve teknolojik gelişmeler, 1488'de Ümit Burnu'nun geçilmesi ve 1492'de Amerika'nın keşfi gibi önemli sonuçlar doğurmuştur. Böylece ekonomik kaygıların belirlediğı Doğu'ya doğrudan ulaşma isteğı, zamanla sıklaşan okyanus ötesi yolculukları ve sonucunda tahmin edilenin de ötesinde bir zenginliğe kavuşulmasını mümkün kılmıştır. Afrika, Hindistan ve bir süre Hindistan olduğu düşünülen Amerika, Batı'nın yeraltı ve üstü zenginlikleriyle birlikte insan gücü açısından 'yararlandığı' yeni topraklar olmuştur (Huberman, 1995, s. 179). Coğrafi keşiflerle ulaşılan imkânlar, Orta Çağ'ın sınırlı tarımsal faaliyetlerinin geride kaldığı yeni bir dönemin başlamasını sağlamıştır. Söz konusu zenginliğin Batı'ya ticaret aracılığıyla aktarıldığı bu dönemde, kralın varlığına karşın aristokratların inisiyatif sahibi olduğu çoklu egemenlik biçimi de geçerliliğini kaybetmiştir. Batı'nın Batı-dışı ile kurduğu ve modern dünyayı imleyen yeni ilişkiler, mevcudun dışında bir siyasi modelin yaratılmasını kaçınılmaz kılmış ve monarşilerden ulus-devletlere doğru evrilen bir süreç içerisinde modern devlet ortaya çıkmıştır.

Yeni siyasi modelin öncekinden en önemli farkı, merkeziyetçi bir yapıya sahip olmasıdır. Batı-dışı ile kurulan ilişkilerin kapasitesi, hiyerarşik bir nizamda birbirini tamamlayan pek çok birimin uyumlu birlikteliğini kaçınılmazlaştırmıştır. Bu çerçevede modern devlet, "...ayrı topraklarda birden çok yargı gücünün kalıcı bir biçimde ve açıkça dile getirilerek tanınmasına..." (Wallerstein, 1996, s. 41) karşı çıkmış ve kendisini her konuda tek yetkili kılmıştır. Yarattığı hukuk düzeni üzerinden birimlere dağıttığı sorumluluk ise karmaşıklaşan toplumsal, ekonomik ve siyasi süreçleri yönetmesini sağlamıştır. Modern siyaset aygıtı merkeziyetçi yapısını uzman memurlardan oluşan personeliyle vücuda getirmiş ve korumuştur. Maaşlı çalışanlar olarak memurlar, Orta Çağ'ın yöneticileri gibi herhangi bir siyasi güce sahip olmamışlar, kendilerine verilen yetki çerçevesinde bürokratik işlerin yürütülmesini sağlayan birer 'uygulayıcı' olarak işlev görmüşlerdir. Kanunlar ile sınırlandırılmış hareket alanları hem modern devletin sahip olduğu organik işbölümünün sonucu olmuş hem de bu işbölümünün devam etmesine hizmet etmiştir. Böylece modern siyaset aygıtı; her bir Batılı gücün öncelikle kendi içinde, ardından Batı coğrafyasında ve modern dünyanın kapsadığı Batı-dışı'nda yeni ilişkilere uyum sağlama ve bu ilişkileri yönlendirme konusunda yol almasına hizmet etmiştir.

Modern ordular 19. yüzyılda modern devletin şiddet araçları olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzyıl içinde Prusyalı bir subay olan Karl von Clausewitz'in pek çok konu üzerinden askeriye teorize ve sistematize etmesi, Modern Çağ'da ordulara verilen önemi gösterir niteliktedir. Nitekim 1800'ler boyunca yürütülen çalışmalarla sadece Prusya'da değil, Fransa ve İngiltere başta olmak üzere tüm Batı ülkelerinde eğitim, teçhizat ve teşkilatlanma açısından ordularda modern dönüşüm sağlanmıştır. Yeni ekonomik ve siyasi ilişkiler, Batı-ıçinde Orta Çağ'ın savaş zamanları bir araya gelen toplama ordularının başa çıkamayacağı bir rekabete yol açmıştır. Her bir Batılı güç için tüm dünyanın bir egemenlik alanı haline dönüşmesi, şiddet araçlarının modern devletin prensipleri

paralelinde yeniden dizayn edilmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu çerçevede modern devletler hem Batı-içi'nde birbirlerine karşı varlıklarını devam ettirmek hem de Batı-dışı toprakların kontrolünü ele geçirmek amacıyla yani iç ve dış egemenlik iddiaları gereği modern orduları vücuda getirmiştir, demek yanlış olmayacaktır. Hiyerarşik olarak birbirine bağlı iki yapının benzer bir teşkilatlanma düzenine sahip olması, siyaset aygıtında olduğu gibi şiddet aracında da Orta Çağ ile Modern Çağ arasında önemli farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla önceki dönemin askeri birikimi hakkında bilgi edinmek, modern askeri zihniyeti oluşturan mesleki değer ve tavırları anlamada pek de yardımcı olmamaktadır (Huntington, 2006, s. 21). Bu noktada söylenmesi gereken, sahip oldukları topraklar üzerinde yaşayan köylüleri ve tuttıkları paralı askerleri savaş meydanlarına taşıyarak krala sadakatlerini gösteren aristokratların askeri gücünün modern dünyada geçersizleştiğidir. Temsil ettikleri siyasi yetkiden bağımsız olmayan ve şövalyelik üzerinden tekellerinde tuttıkları söz konusu güç, modern devletin genel askerlik uygulamalarından biri olan kitleselleşmeyle ortadan kalkmıştır. Böylece ordular aristokratik bağlarından kurtulmuştur. Kitleselleşme süreci modern orduların sadece savaş zamanlarında değil, barış zamanlarında da varlıklarını koruyarak süreklilik arz etmelerini sağlamıştır. Daimi bir ordu, her an savaşa hazır olan bir ordu anlamına gelmektedir (Çıvgın, 2018, s. 121). Bu sürecin bir başka getirisi ise askerliğin bir meslek haline gelip maaşlı devlet memuriyetine dönüşmesidir. Askeri gücün Orta Çağ'dan farklı olarak siyasi yetkiden ayrışması, modern devleti oluşturan diğer personel gibi askerlerin de bir 'uygulayıcılık' rolü ile sınırlandırılmaları sonucunu doğurmuştur. Bu durum, modern orduların sürekliliğini de pekiştirmiştir. Sahip oldukları tüm özelliklerle modern ordular, merkezîyetçi siyaset aygıtının kontrolündeki şiddet araçları olarak onların varlıklarını devam ettirmelerine ve egemenlik alanlarını genişletmelerine hizmet etmiştir.

Batı'da, Batı-dışı'nı içerisine alarak köklü ekonomik değişimlerin yaşanmasına karşılık gelen modern dünyanın etkileri ekonomiyle sınırlı olmamış ve Orta Çağ'ın siyasi dağılımı ortadan kaldıran modern devletler inşa edilmiştir. Modern siyaset aygıtları, merkezîyetçi yapıları ve merkezîyetçiliklerinin bir yansıması olan ordularla yeni ilişkileri kontrol altında tutma amacıyla olmuştur. Bu amaç, kendisine siyaset alanını yeterli görmeyen bir 'pozitif' bilgi üretimini de gerekli hale getirmiştir. 17. ve 18. yüzyıllarda 'doğayı kontrol altına alma' isteği ile ortaya çıkan fizik, kimya, biyoloji gibi disiplinler 19. yüzyılda sosyal bilimlerin ortaya çıkışına da zemin teşkil etmiştir. Batı içerisinde sosyal çatışma ve huzursuzlukların artması, yanı sıra Afrika, Asya, Amerika gibi dünyanın farklı coğrafyalarında oluşturulmak istenen düzen, 'sosyal'in bilimsel olarak kavranması gerektiği düşüncesini doğurmuştur. Sosyal bilimler gelişen ve karmaşıklaşan ekonomik, siyasal ve toplumsal meselelere rasyonel çözümler üretme adına faaliyet yürütmüştür. Dolayısıyla arka planını modern dünyanın oluşturduğu sosyal bilim disiplinleri, içlerinde barındırdıkları pek çok bilgi kategorisi ile Batı'da ve Batı-dışı'nda oluşturulan yeni düzenin devamlılığının sağlanabilmesi açısından önemli işlevler yüklenmiştir. Sosyoloji de bu disiplinlerden biri olmuştur.

2. SOSYOLOJİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE MODERN DÜNYADA YÜKLENDİĞİ İŞLEV

Batı'da 15. yüzyılda coğrafi keşiflerle başlayan ekonomik ve siyasi değişim yüzyıllara yayılan bir süreç içerisinde modern dünyanın karakteristik özellikleriyle ortaya çıkmasına karşılık gelmiştir. Bu noktada 17. yüzyılda monarşilerin kurulmasıyla temelleri atılan modern devlet, 1789 Fransız İhtilali sonrası ulus-devletlerin belirmesiyle esas yapısına kavuşmuş; Doğu'daki zenginliklerin Batı'ya taşınmasıyla yoğunlaşan ticari faaliyetler, 19. yüzyıldaki sanayi devrimiyle yeni bir üretim biçimine dönüşmüştür. Fransız İhtilali ile sanayi devrimini Batı-dışı ile kurulan yeni ilişkilerin Batı'da yarattığı sonuçlar olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak yaşadıkları ülke sınırlarını

aşarak tüm Batı coğrafyasını etkileyen her iki olay da toplumsal alandan yalıtık birer siyasi ve ekonomik gelişme olarak değerlendirilmemelidir. Nitekim 19. yüzyılda yeni bir sosyal bilim disiplini olarak ortaya çıkan sosyolojinin kaynağında Fransız İhtilali ve sanayi devrimini bulmak mümkündür.

Topluma dair ilgi ve fikir yürütüş toplumsal yaşantının varlığı kadar eskidir (Sezer, 1991, s. 42). Ancak bu alana yönelik çalışmaların sistemli bilgi üretimi çerçevesinde yapılması 19. yüzyıl Fransa'sında olmuştur. Kurucusu ve isim babası olarak Auguste Comte, yaptığı 'bilimler tasnifi' ile sosyolojinin sırasıyla matematik, astronomi, fizik, kimya ve biyolojinin belli kavram ve kuramlarını bünyesinde toplayarak bu disiplinleri kapsadığını ve aştığını dile getirmiştir. Bu bağlamda ona göre sosyoloji bilimlerin kraliçesidir (Gulbenkian Komisyonu, 1996, s. 25). Comte'un bilimler tasnifinde sosyolojiyi konumlandığı yer nedeniyle söz konusu nitelendirmeyi yapmasının arka planında, toplumu diğer disiplinlerin odaklandığı konulardan daha karmaşık ve önemli görmesi vardır. Söz konusu bakış açısı dönem atmosferini yakından ele almayı zorunlu kılmaktadır.

1789 Fransız İhtilali, monarşinin yıkılmasını ve yerine cumhuriyet rejiminin kurulmasını sağlamıştır. Böylece eski rejimin hâkim sınıfları olan aristokrasi ile kilise mensuplarının hukuki ve mali imtiyazlarına son verilmiş, toplumdaki bütün feodal kalıntılar silinmiştir (Sarıca, 1995, s. 127). Orta Çağ'ın siyasi aktörlerinin güçlerini tamamen yitirmelerine karşılık gelen bu olay, Tiers Etat'nın*** 'eşitlik, özgürlük ve kardeşlik' şiarı çerçevesinde bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Burjuvazi, 15. yüzyıldan itibaren sahip olduğu ekonomik güce karşın vergi muafiyeti ve devlet memuriyetine girme gibi imtiyazlardan uzak tutulması nedeniyle; köylüler, başta kral olmak üzere aristokratlara ve kiliseye vermek zorunda bırakıldıkları vergilerin altında daha fazla ezilir hale getirildiklerinden; zanaatkârlar ve manifaktür işçileri gibi kesimlerin oluşturduğu kentli çalışanlar ise uzun çalışma saatleri ve düşük ücret uygulamalarından dolayı monarşiye seslerini yükseltmişlerdir. İhtilal ideallerinin tamamı hayata geçirilmemiş olsa da memnuniyetsiz kesimlerin talep ve şikâyetleri Fransa'da köklü kopuş ve inşalar yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda 1899 yılına kadar devam eden ihtilal süreci, geniş kitlelerin katıldığı şiddetli çatışmalar ve toplumsal alt üst oluşlara sahne olmuştur.

İngiltere'deki teknik yenilikler iki kilit endüstri dalında, dokuma (öncelikle) ve madencilikte meydana gelmiştir (Braudel, 1996, s. 387). Endüstri devriminin iki aşamasını imleyen bu sektörlerden ilki, pamuk üzerinden 19. yüzyılın ortalarına kadar gelişimin lokomotifini olmuş ve 1830'lardan itibaren üstlendiği öncü rolü demir üretimi ile yavaş yavaş ikincisine bırakmıştır. İlk aşamada öncelikle Hindistan'dan ucuza pamuklu kumaş ithal edilmiş, ardından yeni makinelerin icadından uygulanması gereken kimyasal işlemlerin hızlanmasına kadar bir dizi teknik gelişim ile yerli üretim ortaya çıkmıştır. İngiliz fabrikalarının ham pamuk tüketiminin 1760'ta 2 milyonken 1850'de 366 milyona çıkması, yerli üretimin boyutlarını ortaya koyar niteliktedir (Braudel, 1996, s. 391). İkinci aşamada ise İngiltere'nin hem kendi içinde hem de denizaşırı ülkelerde demiryolu inşaatına girmesi ve buhar gücüyle çalışan gemi inşasına önem vermesi belirleyici olmuştur. Bu durum, demiri işleyen ağır endüstriyi İngiltere ekonomisinin kilit sektörü haline getirmiştir. Genel olarak bakıldığında pamuk ve demirin evliliği olarak tanımlanan sanayi devrimi, İngiltere'nin kaynaklık ettiği yeni bir üretim biçimi ortaya çıkarmıştır. Ana mekânın gelişmiş makinaların kullanıldığı fabrikalar olması daha hızlı ve fazla üretimi mümkün hale getirmiş, yanı sıra piyasadaki sıcak para önceki dönemlere göre kat be kat artmıştır. Yeni üretim

*** Fransa'da imtiyazlı sınıflar olan aristokrasi ve kilise mensupları dışındaki bütün imtiyazsız sınıfları, yani köylüleri, burjuvaziyi ve kentli çalışan kitleyi anlatan ve üçüncü sınıf anlamına gelen bir ifadedir.

biçimi kısa süre içerisinde Fransa başta olmak üzere diğer Batı ülkelerine de yayılmış, dolayısıyla sanayileşme Batı ile özdeş bir ekonomik model haline dönüşmüştür. Ancak sanayileşmenin bu coğrafyada yarattığı değişim ekonomik ilişkilerle sınırlı olmamıştır: İhtiyaç duyulan işçi nüfusunun kırsaldan kente göç hareketleri aracılığıyla karşılanması, kırsaldaki geniş aile yapısının temsil ettiği geleneksel değerlerle birlikte kentlerde geçerliliğini kaybetmesi ve yaşam koşullarının işçi sınıfı üzerinde yarattığı baskı gibi gelişmeler toplumsal bir dönüşüme karşılık gelmiştir. Söz konusu dönüşümün köklü ve hızlı karakteri ise pek çok sorunun ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Fransız İhtilali ve sanayi devriminin Batı'da yarattığı toplumsal sonuçlar, Comte'un sosyolojinin konusunu neden karmaşık ve önemli addettiğini ortaya koymaktadır. Her iki olay birbirini besleyerek toplumsal dengenin kaybolduğu derin bir kriz atmosferine yol açmıştır. Bu ise toplumsal sorunların çözümünü her şeyden acil bir mesele haline getirmiştir. Dolayısıyla Comte, düzene dair memnuniyetsizliklerin yüksek sesle dillendirildiği bir dönemde toplumsal alan üzerine yoğunlaşmanın bir zorunluluk olduğunu düşünmüştür. Söz konusu yaklaşım onda sorunlarına çözüm üretebilmek için toplumun bilimsel bir metodoloji çerçevesinde ele alınması düşüncesini doğurmuştur. Nitekim Comte öncülüğünde Klasik Dönem sosyologları****, *“Avrupa'daki 'iki büyük devrim' in sebep olduğu değişimlerin oluşum şartlarını ve olası sonuçlarını...”* (Giddens, 2005a, s. 7) merkeze alan çözümlemelerde bulunarak toplumu anlamaya çalışmışlardır. Bu bağlamda ortaya çıkışına kaynaklık eden iki olay üzerinden sosyolojinin modern toplumu anlaşılır kılma çabasında olduğu söylenebilir. Fransız İhtilali, monarşilerle başlayan modern devlet modelini kendi içerisinde geliştirirken yeni bir siyasi düzenin inşası çabası, toplumsal bir kaosa yol açmış; sanayi devrimi, Doğu ile kurulan ticari ilişkileri yeni bir üretim biçimine dönüştürürken ortaya çıkan zenginliğin eşit paylaşılmaması, işçi sınıfının itirazlarıyla karşılaşmıştır. Böylece 15. yüzyılda varlığını belli etmeye başlayan modern dünya, 19. yüzyıla gelindiğinde ekonomik ve siyasi açıdan karakteristik özellikleri ile ortaya çıkmış ve kaynağında yarattığı toplumsal sorunlara sosyoloji aracılığıyla çözüm aranmıştır. Bu noktada Comte'un sosyoloji ile eşanlamlı olarak kullandığı sosyal-fizik, doğa bilimlerinde bulunan 'doğayı çözümlenerek kontrol altına alma' isteğinin bir yansıması olmuş ve pozitivist niteliği ile sosyoloji, toplumu anlamak ve toplumun sorunlarını çözmek amaçları üzerinden modern toplumsal süreçleri kontrol altında tutma idealini bünyesinde barındırmıştır. Tıpkı doğa gibi toplumun da işleyiş yasaları olduğu fikrine dayanan bu ideal, Batı ve Batı-dışı toplumları içerisine alan modern dünyanın varlığını koruması ve işleyişini sürdürmesi üst-amacından beslenmiştir.

Batı toplumları 19. yüzyılda tabakalaşma örüntülerinden kendilerini ayakta tutan değerlere kadar her alanda değişim yaşamıştır. Bu noktada Klasik Dönem sosyologları ortaya koydukları teoriler aracılığıyla kaybolan toplumsal düzeni yeniden tesis etme motivasyonuna sahip olmuşlar ve kendi düşünce dizgeleri içerisinde pek çok konuyu ele almışlardır. 19.yüzyılın modern devlet açısından bir olgunlaşmaya, modern ordular açısından ise bir inşaya karşılık gelmesi dönem sosyologlarının toplumsal alanı etkileyen bu iki konuda söylediklerini de önemli hale getirmektedir. Bu çerçevede birbirine zıt denilebilecek toplum tasavvurlarına sahip Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber'in modern devlet ve modern ordular üzerine ne kadar ve nasıl eğildiklerini ortaya koymak, klasik sosyolojinin ilgili konular hakkında sahip olduğu vizyonu daha anlaşılır kılacaktır.

**** Klasik Dönem, sosyolojinin ortaya çıkışının ve kurumsallaşmasının gerçekleştiği 19. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadarki zaman aralığına karşılık gelmektedir.

3. KLASİK DÖNEM SOSYOLOJİSİNDE MODERN DEVLET VE MODERN ORDULAR: MARX, DURKHEIM VE WEBER

Modern dünyanın Batı'da yarattığı sorunlara karşın her üç sosyolog da içinde yaşadıkları toplumsal aşamayı ilerlemeci bir bakış açısıyla olumsuzlamayı ihmal etmemiştir. Onlara göre modern toplum reformist ya da devrimsel çözümlerle iyileştirmelere ihtiyaç duyan ancak tarih boyunca gelinebilecek en gelişmiş aşamadır. Dolayısıyla Marx, Durkheim ve Weber moderniteyi sosyolojik görüşlerinin zemini olarak kullanmışlar ve geçmişe yönelik saptamaları ile geleceğe dair tasavvurlarını bu zemin üzerinden inşa etmişlerdir. Modern toplumun siyaset aygıtı olarak modern devlet ise her üç sosyologda farklı bağlamlarda ve bakış açılarıyla ele alınmıştır.

Marx'a göre, "*günümüze dek bütün toplumların tarihi sınıf savaşımının tarihidir*" (Marx ve Engels, 1968, s. 42). Bu saptama, içinde yaşadığı 'şimdi'ye karşılık gelen modern toplumları da kapsamaktadır. Dolayısıyla o, öncekiler gibi "... modern toplumları da uyumsuz bir yapı olarak görmüştür" (Aron, 1994, s. 136). Sanayi aşamasına geçişle birlikte ortaya çıkan zenginliğin burjuvazi ile işçi sınıfı arasında eşit bir biçimde paylaşılmaması, kökü Antik Çağ'a dayanan ekonomik adaletsizliğin 'şimdi'deki devamıdır. Batı tarihindeki tüm toplum modellerini ekonomi kurumu ile özdeş alt yapı ve toplumsal alanı meydana getiren diğer ayrıntılara karşılık gelen üst yapı ilişkisi içerisinde çözümleyen Marx, alt yapının üst yapıyı belirleme gücünün olduğu inancıyla modern toplumu da kapitalizm merkezli çözümlemiştir. Ona göre, yalnız kapitalist meta üretimi çağ açıcı bir sömürü biçimini almış ve tarihsel gelişim seyri içerisinde emek sürecinin örgütlenmesi ve teknikteki büyük gelişmeler yoluyla toplumun tüm ekonomik yapısını bütün eski çağları gölgede bırakacak şekilde kökünden değiştirmiştir (Marx, 2011, s. 43). Üstelik fabrikaların sahibi olan burjuvazi ile bu mekânlarda ücret karşılığı çalışan işçiler arasında kurulan yeni ilişki biçimi, fabrikaların sınırlarını aşarak değerleriyle birlikte Batı toplumlarını tepeden turnağa yeniden şekillendirmiştir. Ancak kentlerin mimarisinden insanların düşünce biçimlerine kadar köklü bir kopuşu imleyen kapitalizm, daha önceki dönemlere göre zenginlik paylaşımı konusunda hiçbir farklılık yaratmamıştır. Marx bunu Friedrich Engels ile birlikte kaleme aldığı Komünist Manifesto'da, "*... feodal toplumun yıkıntılarında fıskıran modern burjuva toplumu, sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırmamıştır. Yaptığı şey, yalnızca eski sınıfların yerine yeni sınıflar, yeni sömürü koşulları, yeni savaşım biçimleri ortaya koymak olmuştur.*" sözleriyle ifade eder (Marx ve Engels, 1968, s. 43). Dolayısıyla tarih anlayışı çerçevesinde anlaşılır gördüğü toplumsal çatışma Marx açısından modern toplumda bir zorunluluk haline dönüşmüştür. Bu nedenle burjuvazi lehine avantajlar taşıyan kapitalist üretim biçiminin işçi sınıfının mümkün kılacağı ve zenginliğin eşit dağıtılması esasına dayanan yeni bir aşama ile geride kalmasının sorunları kalıcı olarak çözeceğini düşünmüştür. Sınıfsal farklılaşmaların ortadan kalkması anlamına da gelen söz konusu düşünüşte modern toplumu ise tarihin sonlanacağı değişmelere kaynaklık eden bir zemin olarak kabul etmiştir.

Alt yapı-üst yapı ilişkisi içerisinde Marx siyaset kurumunu ikinci tarafa konumlandırmıştır. Ekonomi kurumunun devleti doğrudan şekillendirdiği anlamına gelen bu saptama, siyaset aygıtını bir araç olarak görmesini sağlamıştır. Bu çerçevede devlet, "... *egemen sınıfın bireylerinin kendi çıkarlarını geçerli kıldıkları bir biçim...*" (Marx ve Engels, 1968, s. 65), yani kendi egemenliklerini devam ettirmek için ellerinde bulundurdıkları bir güç olmuştur. Antik Dönem'de Yunan siteleri efendilerin konumunu meşrulaştırırken Orta Çağ'da 'eşitler arasında birinci'^{*****} kabul edilen kral ile toprak sahibi aristokrasi feodal siyasi düzenin baş aktörleri olarak varlıklarını

**** Feodal düzende kral aristokrat kökeniyle bu sınıfın en kıdemli üyesi kabul edilmiştir.

koruyabilmişlerdir. Düşünce dizgesinde Marx'ın devleti egemen sınıfların çıkarlarına hizmet eden bir araç olarak konumlandırması, onu en nihayetinde ortadan kalkması gereken bir yapı olarak çözümlemesine neden olmuştur. Ekonomi temelli sınıfsal çelişkilerin güçlü olan lehine devamını sağlamak gibi bir işleve sahip olan devletin ortadan kalkması, toplumun ürettiği toplam zenginliğin eşit paylaşıldığı ve sınıfsal yapının son bulduğu ideal aşamaya karşılık gelmiştir. Bu bağlamda Marx, kapitalist üretim ilişkilerinin merkezde olduğu Modern Dönem'deki siyaset aygıtının burjuvazinin sahip olduğu avantajları korumada kendisine yardımcı olduğunu söylemiştir. Ona göre modern devlet, tarihsel aşamada ulaşılmış en karmaşık ekonomik organizasyonu devam ettirme kabiliyetine sahip en gelişmiş siyasi örgütlenme modelidir. Ancak yukarıda da değinildiği gibi hâkim sınıfın çıkarlarını korumak işlevini yerine getirmesi, modern toplumun ekonomi temelli sorunlarını da pekiştirici bir rol üstlenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle Marx hem anılan sorunların ortadan kalkması hem de tarih boyunca devam eden eşitsizliklerin siyasi meşruiyetinin modern devlet zemini kullanılarak boşa çıkarılabileceğini düşündüğü için siyaset kurumunun işlevsiz hale getirildiği köklü bir değişimi savunmuştur. Bunu ise "... *proleterler kendilerini, toplumu oluşturan bireylerin bugüne kadar kolektif bir anlam yüklemiş oldukları devletin tam karşısında bulurlar. Dolayısıyla kendi benliklerini gerçekleştirmek için devleti yıkmaları gerekir.*" (Marx, 2013, s. 77) sözleriyle ifade etmiştir. Ortadan kaldırılması gereken modern devlettir. Ancak kapitalist üretim ilişkilerinin bir süreç dâhilinde dönüştürüleceğinin ön görülmesi, siyaset aygıtının da hemen ortadan kaldırılmaması gerektiği fikrini ortaya çıkarmış ve Marx tarihin geçmiş aşamalarında olduğu gibi devlete bir araç olma rolü biçmiştir. Söz konusu rolün diğerlerinden farkını ise devlet aygıtının sahipliğini güçlü azınlıklara değil, güçsüz çoğunluğa vererek ortaya koymuştur. Ona göre, işçi sınıfının devlet aygıtı üzerinde geçici bir süre hâkimiyet kurması sınıfsal yapının ortadan kaldırılması açısından bir zorunluluktur. Böylece tarih boyunca ekonomik zenginliği elinde bulunduranların kendi varlıklarını devam ettirmek için kullandıkları siyasi güç ilk ve son olarak söz konusu zenginliği ellerinde bulundurmayanlara verilecek ve eşit bölüşümün varlığı sınıfsal yapıyı ortadan kaldırdığı gibi, devlet aygıtının varlığını da gereksiz kılacaktır. Bu bakış açısıyla bağlantılı olarak Marx'ın devleti hem kullanılması hem de ortadan kaldırılması gereken bir aygıt olarak çözümlendiği söylenebilir. Ancak kullanılması da en nihayetinde ortadan kaldırılması içindir. Her iki aşamaya zemin teşkil eden ise modern devletin kendisi olmuştur.

Durkheim pek çok yazısında modern toplumlarda yaşanan krizden söz eder (Giddens, 2010, s. 162). Bu kriz onun için temelde bir örgütlenme yani modern toplumun sağlıklı işleyişi krizidir. Bu nedenle düşünce dizgesinde dayanışma kavramının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Dayanışma, bireylerin bir işbölümü dâhilinde uyum içerisinde birbirlerini tamamlayarak toplumun varlığını devam ettirmeleridir. Onun olduğu yerde insanlar güçlü bir biçimde birbirlerine yönelir ve sıkı ilişkiler içine girer (Durkheim, 2014, s. 91). Dolayısıyla Marx'ın tersine Durkheim toplumsal çatışma ile arasına mesafe koymuş ve modern toplumun yaşadığı sorunların tersi bir bakış açısıyla ortadan kaldırılabileceğini düşünmüştür. Ancak modern topluma dair yapısal çözümlerini Marx gibi tarihsel bağlantılar kurarak yapmıştır. Bu noktada ilkel toplumlar başta olmak üzere yaşadığı 'şimdi'den önceki tüm toplum modellerini mekanik dayanışma, modern toplumu ise organik dayanışma kavramı çerçevesinde ele almıştır. Mekanik dayanışma bir benzeşme dayanışmasıdır. Söz konusu dayanışmada, "*tek tek bireysel bilinçlerin toplumun ruhsal tipinden başka bir şey olmayan bir ortak tipe belli ölçüde benzemesinin sonucu olan bir toplumsal uyum vardır*" (Durkheim, 2014, s. 136). Yani benzer değerlere, inanışlara, duygulara ve toplumsal statülere sahip bireylerin varlığı söz konusudur. Ancak organik dayanışma, "... *toplumu oluşturan bireylerin sayısı kadar farklılıkların olduğu...*" (Durkheim, 2014,

s. 171) bir yapıya karşılık gelmektedir. Bu ayırmadan yola çıkan Durkheim, mekanik dayanışmanın var olduğu toplumlarda derin örgütlenme yani toplumsal işleyiş krizleri yaşanmadığını ancak organik dayanışmanın var olduğu modern toplumlarda düzeni sağlamanın zorluklar içerdiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla dayanışma kavramı uyuma karşılık gelmesiyle Durkheim açısından olumlu bir içeriği temsil etmesine rağmen, organik dayanışmanın kapsam itibarıyla modern toplumların olumlanması kadar aksayan taraflarına da işaret ettiği görülmektedir. Durkheim düşünce dizgesinde yer verdiği toplumsal dayanışma ile Marx'tan ayrılırken onun alt yapı-üst yapı ilişkisi aracılığıyla ekonomi kurumunu merkeze alır toplumsal çözümlerine de katılmamıştır. “*Ücretlinin ve işçinin kendilerini istihdam edenlere karşı borçlu oldukları bağlılık ve sadakat, işverenin ekonomik üstünlüğünü kullanırken sergilemesi gereken ıhluluk...*” (Durkheim, 2006, s. 54) gibi detaylardan bahsetmesi, toplumsal dayanışmaya yaptığı vurgunun sonucudur. Durkheim'ın üretimsel ilişkilere Marx'a göre daha az önem verdiği açıktır ancak bu, modern toplumdaki gelir uçurumlarını göz ardı ettiği anlamına gelmez. Onun açısından “... işçi ve işveren arasındaki çatışma, modern toplumun düzeltilmesi gereken örgütsüzlüğünün kanıtıdır” (Aron, 1994, s. 263). Söz konusu bakış açısı, zenginliğin adaletli paylaşımı üzerinden kapitalist üretim ilişkilerine ilgisiz kalmadığını ancak modern toplumun bünyesinde barındırdığı sorunları da Marx gibi tamamen ekonomi kurumuna bağlamadığını göstermektedir. Dolayısıyla Durkheim için sorun sınıfsal çelişkilerin varlığı olmadığı gibi, çözüm de köklü alt yapısal değişimler üzerinden şekillenmemiştir. O, modern toplumun örgütlenme sorununu bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları toplumla bütünleşememeleri olarak açıklamıştır. Çünkü organik dayanışma tek tek bireylerin bilinçsel bir dönüşüm yaşamalarına neden olmuştur. Mekanik dayanışmanın hâkim olduğu toplumlarda ortak bir düşünce kalıbı etrafında hareket eden ve yaşanan gelişmelere benzer tepkiler veren bireyler varken modern toplumlarda birbiriyle ters düşmekten çekinmeyen ve kişisel tercihlerini ortaya koyma konusunda cesaretli davranan bireyler bulunmaktadır. Bu durum, Durkheim'ın modern toplumu dağınıklığından dolayı tutarsız bir bütün olarak görmesine ve toplumu bir arada tutacak bir bağ arayışına girmesine neden olmuştur. Söz konusu arayış ise modern devlet üzerinde durmasını bir zorunluluk haline getirmiştir.

Durkheim mekanik ve organik dayanışma ayrımını yaparken ilkel toplumları siyasal örgütlenmeden yoksun olarak, modern toplumları ise devletin varlığı ile birlikte tanımlar (Bottomore-Nisbet, 1997: 204). Bu bağlamda devlet toplumsal gelişmenin bir sonucudur ve Marx'ın düşünce dizgesinde olduğu gibi olumsuz bir yere konumlandırılmaz. Dolayısıyla hâkim sınıfın elinde tuttuğu bir baskı aracı olmaktan ziyade, üstlendiği işlevlerle toplumsal devamlılığı sağlayıcı bir aygıt olarak görülür. Nitekim nüfusun büyüklüğü ve karmaşıklaşan işbölümü, toplumsal işleyiş ve kontrol açısından modern devleti bir zorunluluk haline getirmiş ve modern toplumun büyüyen çapı ile doğru orantılı olarak siyaset aygıtının faaliyet alanı da genişlemiştir: “*Devlet ekonomik hayatla ve adaleti düzenlemekle, eğitimle ve hatta sanatsal ve bilimsel organizasyonlarla ilgilenir bir yapı haline gelmiştir*” (Giddens, 2010, s. 171). Söz konusu faaliyetler toplumun örgütlenmesine imkân verdiği için Durkheim modern siyasi otoritenin varlığını önemsemiştir. Ancak Durkheim'ın sağlıklı bir toplumsal işleyişi tek başına siyasi bir otoriteden ziyade duygusal bağın varlığı ile birlikte mümkün görmesi, bu konuda modern devletin ötesinde bir arayışa girmesine neden olmuştur. Ona göre devlet toplumsal dünyadan en azından bir kademe uzaktadır, dolayısıyla hükümleri bir anlamda dışsal bir zorlamadır (Bottomore ve Nisbet, s. 206). Oysa meslek birlikleri hem otorite sağlamakta hem de bireyler arasında aidiyet hissi yaratan duygusal bağ içermektedir. Bu nedenle söz konusu yapılar ‘bireyin doğrudan sırtını dayamak için yeterince yakın olabileceği veya ona yeterince kalıcı bir perspektif kazandırabilecek’ tek gruptur (Giddens, 2010, s. 173). Dolayısıyla Durkheim modern toplumun örgütlenmesinde

siyaset aygıtının yetersizliğinin meslek birlikleri ile aşılabileceğini düşünmüştür. Çünkü meslek birliklerinde insanların hem birlikte yaşayıp sıkı temas içinde olup bu birleşme yoluyla oluşturdukları bütünü hissetmemeleri, bu bütüne bağlanmamaları, onunla uğraşmamaları, hal ve tavırlarında onu dikkate almamaları olanaksızdır (Durkheim, 2006, s. 70). Durkheim birlikler aracılığıyla toplumsal bütünleşmenin hayata geçeceğini ileri sürmüştür. Düşünce dizgesinde bu yapıları birey ile devlet arasında aracı olarak konumlandırması ise -sivil toplumun varlığına atıfla- devletin bünyesinde taşıdığı tiranlaşma riskinin ortadan kalkması amacıyla hizmet etmektedir. Çünkü devlet onu dengeleyecek hiçbir şey yoksa despotik bir hal alabilir (Durkheim, 2006, s. 113). Meslek birlikleri gibi ikincil yapıların varlığı, devletin demokratikleşme ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu, birliklerin sivil örgütlenmeler olarak hem bireyin haklarını savunabilmeleri hem de devlete bir karşı ağırlık olabilmeleriyle ilgilidir. Durkheim demokrasi unsurlarını bünyesinde barındıran bir modern devletin, organik işbölümüne dayalı modern toplumlarda bütünleşmeyi sağlama yeteneğinin olacağını dile getirmiştir.

Weber modern toplumu tüm sosyolojik düşünüşünün merkezinde yer alan 'rasyonelleşme' kavramı üzerinden çözümlenmiştir. Bu kavramın farklı içeriklere izin verir yapısından faydalanarak düşünce dizgesinin katmanlılığına uygun ve birbirini tamamlayan pek çok terim üretmiştir. Bunlardan biri olan 'biçimsel rasyonellik', onun modern toplumu açıklamada kullandığı kilit önemdeki terimlerden olmuştur. Biçimsel rasyonellik; hesaplanabilirliği yani niceliği vurgulayan, en iyi araç üzerinde odaklanma anlamında verimliliğe önem veren, işleyişin aynılığı üzerinden öngörülebilirliğe ilgi duyan, insani teknolojilerden insani olmayan teknolojilere geçişi temsil eden, belirsizliğin yerine denetimi koyan bir özellikler bütününe karşılık gelmektedir (Ritzer, 2013, s. 246). Her bir özellik modern toplumun üretim biçiminin de özeti gibidir. Bu açıdan kapitalist üretim biçiminin işleyiş prensiplerini, ekonomi kurumunun sınırlarının ötesine taşıyarak topyekün modern toplumu açıklamada kullandığı düşünülebilir. Nitekim ona göre sanayi işçilerinin üretim araçlarının sahibi olmamaları fabrikalarda etkisizleşmelerine neden olmuştur (Giddens, 2005a, s. 79). Ancak iş süreçlerinde yaşanan kontrol kaybı hayatın genelinde de söz konusudur ve modern birey kendisine sağlanan oy hakkına rağmen toplumsal süreçlerde inisiyatifini elinde bulundurmamaktadır. Bu nedenle Weber, nüfusun az olduğu ve herkesin vatandaş kabul edilmediği toplumlarda demokrasinin hayata geçirilebileceğini ancak hızlı bir nüfus artışına karşılık gelen ve herkesin vatandaşlık statüsünü elde ettiği modern toplumlarda bunun mümkün olmadığını düşünmüştür. Her ne kadar kapitalist üretim biçiminden yola çıkarak böyle olumsuz bir saptamada bulunsa da göz ardı edilmemesi gereken, Weber'in Marx'taki alt yapı-üst yapı ilişkisine inanmadığı ve ekonomik süreçleri de rasyonelleşme kavramı üzerinden ele aldığıdır. Weber'in 'modern toplumun irrasyonellikleri' olarak gördüğü bir başka olumsuz saptaması doğrudan değerler konusu ile ilgili olmuştur. Ona göre biçimsel rasyonelliğin yukarıda sayılan özellikleri ile kendisini oluşturan modern toplumda, ulaşılmak istenen amaçlar ve seçilen araçlar eşitlik, adalet gibi insani değerlerden bağımsız olarak hesaplanmaktadır. Bu ise Weber'in 'amaçsal akılcı eylem' olarak tanımladığı ve bireylerin sadece başarıya odaklanıp sergiledikleri davranışların olumsuz getirilerini göz ardı ettikleri bir eylem biçimine karşılık gelmektedir. Weber bireyler üzerinde yarattığı söz konusu davranışsal etki nedeniyle biçimsel rasyonelliğin modern toplumda bir anlam yitimine karşılık geldiğini düşünmüş ve "... insanların tutum ve zihniyetinde yol açtığı değişimlerle ilgili olarak Friedrich Schiller'in 'dünyanın tatsızlaşması' deyimini kullanmıştır" (Weber, 2014, s. 100). Dolayısıyla hem tek tek bireyler hem de genel yapı açısından modern toplumun bir yüzeyselleşme içerdiğini vurgulamıştır. Ancak düşünce dizgesinde biçimsel rasyonelliği sadece bireyler ve oluşturdukları toplumu çözümlerken kullanmamış, modern devleti de bu kavram üzerinden ele almıştır.

Weber geniş bir alana yayılan sosyolojik ilgisi içerisinde meşru olan ve olmayan temelleri ile egemenlik kavramı üzerine de düşünmüş ve özellikle ilkinin karşılık geldiği otoriteyi detaylı bir biçimde tanımlamıştır. O, tarihin çeşitli dönemlerinde ortaya çıkmış otorite biçimlerini geleneksel, karizmatik ve rasyonel-yasal olmak üzere üç başlık altında incelemiştir. Geleneksel otorite, “*eski geleneklerin kutsal niteliği ve gelenek tarafından otoriteyi kullanmaya çağrılanların meşru olduğu...*” (Aron, 1994, s. 385) inancına dayanırken karizmatik otorite, “*... bir kişinin kutsal niteliğine ya da kahramanlık gücüne ve onun tarafından getirilen ya da yaratılan düzene gösterilen olağanüstü bir bağlılığa...*” işaret etmiştir (Aron, 1994, ss. 385-386). Weber ilk otorite biçimi ile daha çok ilkel ya da kırsal toplumları çözümlerken ikincisi ile peygamberlerden krallara çeşitli zamanlarda tarihsel akışa yön vermiş liderleri ve içinde yaşadıkları toplumları açıklamıştır. Ancak üzerinde en kapsamlı olarak durduğu otorite biçimi rasyonel-yasal otorite olmuştur. Çünkü hesaplanabilir, verimli, öngörülebilir, teknolojik ve denetimci olma özelliklerini bünyesinde barındıran biçimsel rasyonelliğin siyaset kurumu içerisinde kendisini bu otorite tipi üzerinden açığa çıkardığını düşünmüştür. Rasyonel-yasal otorite, normatif kuralların meşruluğu ve bu yasalara göre egemenlik konumuna getirilenlerin, emir verme hakkı olduğu inancına dayalıdır (Weber, 2012a, s. 54). Yani otoritenin meşruiyet kaynağı ne gelenekler ne de bir şahsın sıra dışı varlığıdır. Toplumsal işleyiş her şeyin üstünde kabul edilen kanunlar aracılığıyla sağlanır ve yönetilenler kadar yönetenler de kanunlara bağlı olmakla yükümlüdür. Weber’e göre, bu otorite tipi kendisini bir yönetim ve örgüt modeli olarak bürokrasi ile ortaya koymaktadır. Her bir özelliğini maddeler halinde detaylandıran Weber’e göre bürokrasi; herkesin görev tanımının net olarak yapıldığı, hiyerarşik bir biçimde örgütlenmiş, uzmanlaşmaya yönelik eğitimle görev yeterliliğine sahip kişilerin istihdam edildiği, sahip olunan yetkilerin ve kullanılan araçların yetki sahibi açısından bir mülkiyete dönüşmediği ve yürütülen işlemlerin yazılı olarak kaydedildiği bir yönetim aygıtıdır (2012a, s. 57-59). Söz konusu özellikleri ile Weber bürokrasinin, modern toplumun idari işlerinin yürütülmesinde kullanılabilecek en ideal model olduğunu düşünmüştür. Bu noktada göz ardı edilmemesi gereken şey, ideal olarak tanımladığı bürokrasinin aynı zamanda mevcut modern devlet yapısının bir olumlaması olduğudur. Yani Weber bürokrasi aracılığıyla modern toplumun dayandığı biçimsel rasyonelliğin siyaset kurumundaki karşılığı olan modern devleti çözümlenmiş ve buna rasyonel-yasal otorite adını vermiştir. Çünkü ekonomik işlemlerin hızlı ve dakik bir biçimde gerçekleşmesini gerektiren kapitalist ekonomi bunu talep etmektedir. Modern devletin irili ufaklı her türlü ekonomik süreci kanunlarla düzenlemesi, onu kapitalizmin hem ihtiyaç duyduğu hem de sayesinde geliştiği bir unsur haline getirmiştir. Tersine bir biçimde Weber açısından modern devletin gelişimi de kapitalizmin çeşitli aşamalardan geçerek serpilmesi ile doğru orantılı bir süreç olmuştur. Dolayısıyla göz ardı edilmemesi gereken Weber’in Marx’ın düşünce dizgesinde yer alan alt yapı-üst yapı ilişkisine modern devleti çözümlerken de yer vermediğidir. O, kapitalizmin varlığına mutlak bağlı bir devlet çözümlenmesi yapmamış ve ekonomik süreçlerden daha fazla, bu süreçleri organize eden siyaset aygıtı üzerinde durmuştur. Nitekim rasyonel-yasal otorite tanımlamasında modern devleti sadece kapitalizmin talepleri ile değil, modern toplumun ihtiyaçlarının tamamı ile açıklamıştır. Bu nedenle sahip olduğu nüfus, işbölümü ve değerlerle modern toplumun işleyişini modern bürokrasi ile mümkün görmüştür. Ancak modern devlete yüklediği olumlu anlam, bu yapı ile ilgili olumsuz saptamalarda bulunmasına engel olmamıştır. Weber, örgütlenme mantığının ürettiği rutinler ve formaliteler nedeniyle modern bürokrasinin içerisindeki insanları bir makine dişlisine dönüştürdüğünü savunmuştur. Ona göre, “*... profesyonel bürokrat işine tüm maddi ve manevi varlığıyla zincirlenmiştir*” (Weber, 2014, s. 336). Bu nedenle modern toplumun işleyişi açısından söz konusu yapıyı aynı zamanda bir umutsuzluk unsuru olarak çözümlenmiştir. Modern bürokrasi işleyiş biçimi ile içinden çıkılması gittikçe zorlaşan bir kafese dönüşmekte ve ona hizmet eden bireylerin

özgünlüklerini ve özgürlüklerini tehdit etmektedir. Bu ise Weber açısından biçimsel rasyonelliğin siyaset kurumu üzerinden modern toplumda yarattığı bir tahribat olmaktadır. Ancak Weber tüm eleştirilerine karşın ne rasyonel-yasal otorite üzerinden modern devlete bir alternatif önermiş ne de örgütlenme ve yönetim modeli olarak bürokrasinin ideal olduğu fikrinden vaz geçmiştir.

Marx, Durkheim ve Weber modern devlet ile ilgili birbirinden farklı bakış açılarına sahip olmuşlar ve konu ile ilgili olarak dillendirdikleri görüşler Klasik Dönem sosyolojisini zenginleştirmiştir. Bu bağlamda üç sosyoloğun modern siyaset aygıtı üzerine düşünsel farklılaşmasının kaynağında, modern toplumları çözümleyiş biçimlerinin birbirine benzemezliği vardır. Marx'ın modern toplumu barındırdığı ekonomik adaletsizliklerle kavraması, burjuvazinin elinde bir güç olduğunu düşündüğü modern devleti ortadan kaldırılması gereken bir araç olarak görmesine neden olmuştur. Durkheim'ın organik işbölümünün temsil ettiği gelişim ile modern toplumu olumlar bir tutum takınması, meslek birlikleri gibi demokratik unsurlara yer veren bir modern devletin bu toplumun sorunlarını çözebileceği inancını taşımasını sağlamıştır. Weber'in ise modern toplumun ürettiği sorunlara değinmekten kaçınmazken onu Batı'nın ulaştığı en ileri aşama saymaktan imtina etmemesi, toplumsal işleyiş açısından modern devleti alternatifi olmayan bir zorunluluk biçiminde işlemesine yol açmıştır. Dolayısıyla Marx modern devleti toplumsal sorunların devam etmesinin nedeni, Durkheim bazı iyileştirmelerle sorunların çözümü, Weber ise işleyiş açısından varlığı tartışmasız bir yapı olarak analiz etmiştir. Her üç sosyoloğun modern devleti ele alış biçimlerindeki bu farklılık, siyaset kurumunun şiddet aracı olan modern ordulara dair söylediklerine de yansımıştır.

Marx'ın sınıfsal bir çatışmanın altını çizen sosyolojisinde burjuvazi-işçi sınıfı karşıtlığı, toplumsal zenginliğin eşit paylaşılmaması sorununun hiç olmadığı kadar büyüdüğü bir dönemi imlemektedir. Ona göre, burjuva çağının ayırt edici özelliği sınıf çelişkilerini yalınlaştırmış olmasıdır (Marx ve Engels, 1968, s. 43). Bu nedenle Marx, 'praxis'in yani eyleme geçmenin altını çizmiştir. Onun söz konusu vurgusunu hem doğallığında gerçekleşecek bir akış hem de bir istek olarak okumak mümkündür. Çünkü kapitalist ekonomik işleyiş Marx'a göre, burjuvazinin gittikçe zenginleşirken işçi sınıfının yoksullaşması kaçınılmazlığına ve en nihayetinde kendisini ortadan kaldıracak açmazlara sahiptir. Ancak yaşanan eşitsizliklerin ortadan kalkmasını sağlamak ahlaki bir sorumluluğa da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Marx işçi sınıfının derin krizler karşısında harekete geçeceğini ve bunun tarihsel görevi olduğunu düşünmüştür. Nitekim onu bir sınıf olarak değil de hemen bütün toplumun temsilcisi olarak sunması, tek egemen sınıfın karşısında toplumun tüm kitlesi olarak görmesi bu nedenledir (Marx ve Engels, 2010, s. 77). Bir anlamda işçi sınıfının sergileyeceği eylem, Marx'ın gözünde toplumun sorunlarının tüm tarihsel birikmişliği ile çözülmesi anlamına gelmiştir. Bu noktada Marx'ın kapitalist düzenin ürettiği eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını sağlayacak bir yol olarak devrim düşüncesine yoğunlaştığı görülmektedir. Çünkü devrimin ötekini deviren sınıfa, eski sistemin kendisine bulaştırdığı pislikleri süpürmek ve toplumu yeni temeller üzerine kurmaya elverişli bir hale getirmek olanağını sunduğunu düşünmüştür (Marx ve Engels, 2010, s. 67). Bu eylem biçimi konusunda, özellikle Fransız İhtilali'nde ortaya çıkan kitleliliğin sağladığı düzen değişikliğinin ona ilham verdiği söylenmelidir. Marx devrim sürecinde belirecek şiddeti 'kendi içerisinde anlaşılır' görmüş ve "... sınıf karşıtlığı üzerine kurulmuş bir toplumun son hamlesinde göğüs göğüse gelmesinde, acımasız bir kavgaya tutuşmasında şaşacak ne var ki?" (Bottomore ve Rubel, 2006, s. 292) demeyi ihmal etmemiştir. Üstelik ona göre burjuvazi bu şiddetin yabancı da değildir. Bir anlamda feodalizmi devirmekte kullandığı silahlar kendisine çevrilmiştir (Marx ve Engels, 1968, s. 49). Ayrıca aynı silahları -1848 Haziran'ında olduğu gibi- işçi sınıfına ve Batı-dışı sömürgecilik alanlarında yerli üretici güçlere karşı kullanmaktan da imtina etmemiştir (Marx, 2011, s. 730). Kuşkusuz

burjuvazinin sahip olduğu şiddet deneyimi, denetimi altında tuttuğu silahlı güçlerin varlığından bağımsız değildir. Ancak Marx burjuvazinin 'içeride' ve 'dışarıda' uyguladığı şiddeti, proletarya merkezli olası/olması gereken şiddeti çözümlemek için ele almıştır. Buna bağlı olarak şiddet temasını genelde devlet kaynaklı değil, devlete yönelmiş meşru bir tepki olarak çözümlendiği görülmektedir. Söz konusu yaklaşımı, modern siyaset aygıtının iç ve dış egemenlik iddiasını korumak amacıyla meydana getirdiği modern ordular üzerinde pek fazla durmamasına neden olmuştur. Nitekim *Fransa'da İç Savaş* adlı eserinde, yerine silahlı halkı koyarak orduyu ortadan kaldıran Paris Komünü'nün büyük bir harcama kaynağını kısıtladığını dile getirdiği görülmektedir (Durand, 2010, s. 82). Herhangi bir modern devletin sınırları içerisinde cereyan eden huzursuzlukları işçi sınıfı mücadelesi, başka devletlerle yaşanan gerginlikleri ise işçilerin evrensel birlikteliği üzerinden algılaması da modern orduların her iki cephede devletin devamlılığını sağlayan birer araç olarak işlev gördükleri gerçeğini önemsememesini pekiştirmiştir.

Durkheim şiddet temasını, yaptığı mekanik ve organik dayanışma ayırımından yola çıkarak çözümlenmiştir. İnsanların benzeştikleri tüm toplum modellerinin tersine modern toplumlarda, rekabetin yerine birbirini tamamlamanın önem kazandığını vurgulamıştır. Bu durum ona göre, artan işbölümüne bağlı olarak insanların birbirleriyle çatışmaları değil, dayanışmaları sonucunu doğurmuştur (Ritzer, 2013, s. 199). Dolayısıyla Durkheim'in organik dayanışma bağlamında şiddeti, 'etkisini yitiren bir olgu' biçiminde kavradığı görülmektedir: Mekanik dayanışmanın hâkim olduğu toplumlarda yaygın olarak görülen savaş, modern toplumlarda "... *giderek daha çok kesik kesik ve daha az olağan hale gelmiştir*" (Durkheim, 1958, s. 53). Her modern devletin sınırlarını genişletip uzatmayı değil, kendi evini düzenli tutma idealini hayata geçireceğini ve uluslararası alanın da barışçıl bir insanlık düzenine karşılık geleceğini düşünmesi bu nedenledir. Ancak Durkheim içinde yaşadığı 'şimdi'nin olumlaması olarak görülebilecek saptamalarının yanı sıra, modern toplumların örgütlenme sorunlarından bağımsız olmayan bazı anormal eğilimler de sergileyebildiklerini söylemiştir. Bunlardan ilki, şiddetin bireyselleştiği intihar olgusudur. O, "*Kuşkusuz bugün bizim bildiğimiz ama daha yalınkat varlıkların bilmediği birçok zevkler vardır. Ama buna karşılık biz, onlar için söz konusu olmayan birçok acılarla karşı karşıyayız...*" (Durkheim, 2014, s. 282) diyerek modern toplumdaki intihar vakalarına dikkat çekmiştir. Bu olguyu toplumsal bir gerçeklik olarak çözümlenmiş ve intiharın hemen hemen yalnız uygarlığın ilerlemesiyle birlikte ortaya çıktığını belirtmiştir (Durkheim, 2014, s. 287). Kuşkusuz ilkel toplumlarda da intihar vakaları vardır. Ancak bu vakalar daha çok bir özveri ve kendini adama eylemidir. Modern toplumlarda ise gerçek intihar dediği daha çok üzüntüden kaynaklanan vakaların yaygın olduğunu söylemiştir. Bu üzüntünün nedenini sorgulayan Durkheim, modern toplumlarda her zaman çok adaletli olmasa da ortalama refah düzeyinin sürekli bir artış gösterdiğini dile getirmiş ve modern insanın acısını çektiği huzursuzluğun ekonomik değil, tinsel yoksulluğun göstergesi olduğunu savunmuştur (Durkheim, 2013, s. 407-408). Söz konusu toplumsal hastalığı hafifletmenin birey ile devlet arasındaki dengeyi sağlayan meslek birliklerinin yaygınlaştırılması yoluyla mümkün olduğunu, bu yapılara dâhil olan bireylerin geliştirecekleri aidiyet duygusuyla kendilerini daha güçlü hissedeceklerini belirtmiştir. Durkheim modern toplumlarda gözlemlendiği ikinci anormal eğilimi, 'zorunlu işbölümü' tanımlaması üzerinden açıklamıştır. Bu işbölümü biçimi, ekonomik süreçlerde güç ve statü sahibi birey, grup ve sınıfların haksız belirleyicilikleri ile toplumsal huzursuzlukların ortaya çıkmasına karşılık gelmektedir. Ona göre, organik dayanışmanın hâkim olduğu modern toplumlarda ekonomik ilişkiler normatif kuralların yazılı olduğu sözleşmeler aracılığıyla yürütülmektedir. Söz konusu kuralların saptanmasında taleplerin karşılıklı olarak konuşulması yerine, bir sınıfın diğerine kendi isteklerini dayatması ise memnuniyetsizliğe ve toplumsal çatışmaya yol açmaktadır. Oysaki içsel bir kendiliğindenlik ile bireylerin girişimlerini engelleyecek hiçbir şey olmadan hayata geçirilmiş

işbölümü, toplumsal huzursuzlukların da önünü alacaktır (Durkheim, 201, s. 429). Bu sözler, düşünce dizgesindeki dayanışma vurgusuna rağmen Durkheim'in 'güncel' olarak yaşanan ekonomi temelli çatışmalara bir parantez açma ve mevcudu açıklama ihtiyacı duyduğunu göstermektedir. O, toplumsal uyumun ortadan kalktığı söz konusu anomali durumunda organik dayanışmanın hayata geçmediğini ve toplumsal çatışmanın işbölümünden değil, haksız hukuki üstünlükten kaynaklandığını düşünmüştür. Sergilediği tavırla Durkheim, Marx'a yaklaşılarak sınıf temelli sorunların varlığını göz ardı etmemiş ancak huzursuzluğun ortadan kaldırılmasında devrimci şiddeti de bir çözüm olarak görmemiştir. Dolayısıyla sınıf mücadelesini, özellikle işçi ve işveren arasındaki çatışmayı günümüz toplumunun temel ögesi, hatta tarihsel gelişmenin gücü olarak düşünmeyi kabul etmediği söylenmelidir (Aron, 1994, s. 263). Bunun yerine, sınıfsal ayrıcalıkların önemsizleştiği ve yetenek ile kapasitenin belirleyici olduğu bir işbölümü işleyişi üzerinde durmuştur (Giddens, 2010, s. 140). Ki, söz konusu işleyiş ile organik dayanışmanın tam olarak hayata geçtiği bir düzeni işaret etmiştir. Toplumların en nihayetinde denge durumuna erişecekleri ön kabulüne sahip olması ise 'zorunlu işbölümü'nün geçici olduğu ve modern toplumların kalıcı bir uyuma ulaşacakları inancını pekiştirmiştir. Durkheim bireysel ve toplumsal boyutlarıyla ele aldığı şiddeti, modern toplumlarda görülen bir anomali olarak nitelendirmiştir. Dayanışmaya verdiği önem ve organik dayanışmaya yüklediği anlam, modern dünyayı bireysel ya da kitlesel şiddetin geride kaldığı bir aşama olarak kurgulamasını sağlamıştır. Yukarıda değinilen geçici anomali durumları dışında, savaşın 'artık' seyrekleşen ve olağan dışı kabul edilen bir olgu haline geldiğini düşünmesi de bundandır. Uluslararası alanda her modern devletin barışçıl bir politika izleyeceğine duyduğu inanç, sürekli ve örgütlü şiddetin kaynağı konumundaki modern ordular üzerine odaklanmamasına neden olmuştur. Durkheim'in bu sonucun ortaya çıkmasını sağlayan ön kabullerini ise Giddens, "... devleti askeri iktidarla bağlantılı bir ulus devlet olarak analiz etmekten alıkoyan..." etkenler olarak açıklamıştır (2005b, s. 38).

Weber'in meşru egemenlik biçimleri üzerine detaylı bir düşünüş sonucunda yaptığı geleneksel, karizmatik ve rasyonel-yasal otorite ayrımı ile doğrudan devleti sorguladığına yukarıda değinilmişti. Ona göre devlet, kurallarının uygulanmasında idari yürütme memurlarının meşru olarak fiziksel güç kullanma tekeline sahip olduğu kurumlaşmış nitelikteki sürekli siyasal birliktir (Weber, 2012a, s. 42). Söz konusu tanımlamada dikkati çeken nokta, Weber'in ordu başta olmak üzere şiddet araçlarını siyaset aygıtının unsurlarından biri olarak aldığıdır. O, iktidarların varlıklarını devam ettirmek için şiddete dayalı eylem uygulamalarının ya da uygulama tehdidiyle hareket etmelerinin geleneksel otorite biçimlerinden itibaren var olduğunu söylemiştir. Örneğin Hindu literatüründe bir hükümdarın komşularını güç ya da hileyle buyruğu altına almayı düşünmemesinin anlaşılabilir bulunduğunu aktarmıştır (Giddens, 2005b, s. 79). Ancak ilkelden feodale geleneksel otorite biçiminin hâkim olduğu tüm toplum modellerinde meşru güç kullanma yetkisinin sadece devlete ait olmaması, örneğin Orta Çağ Avrupa'sında silah taşıma hakkı olan herkesin bu aracı serbestçe kullanabilmesi, şiddet tekeli üzerinden yaptığı devlet tanımlamasında Weber'in daha çok modern devleti tarif ettiğini göstermektedir. Nitekim modern siyaset aygıtı; net bir görev tanımı ve dağılımı içermesi, hiyerarşik bir biçimde örgütlenmesi, eğitimli uzman personel istihdam etmesi, yetki ve kullanılan araç mülkiyetinin bunları kullanan personele ait olmaması ve işlemlerin yazılı belgeler aracılığıyla yürütülmesi gibi özellikleri ile merkezileşmiş bir yapıya sahiptir. Bu noktada iç ve dış egemenlik iddiasını devam ettirmek amacıyla inşa ettiği modern ordularda da benzer bir örgütlenme mantığını hâkim kılması, şiddet tekeline sahip olmasını kolaylaştırmıştır. Ki Weber, 'güncel' savaşın makineleşmiş bir savaş olduğunu ve merkezileşmeyi zorunlu hale getirdiğini söylemiştir (2012b, s. 347). Bu bağlamda modern ordular zorunlu güç kullanım araçlarının açık olarak tanımlandığı ve kullanımının belirli şartlara bağlandığı, rütbelere

dayalı sıkı bir dikey yetki dağılımının olduğu, teorik ve pratik yönleriyle modern savaş eğitimini almış personele sahip ve söz konusu personelin maaşlı memur statüsüyle görevlendirildiği bir yapılanma olarak ortaya çıkmıştır. Weber'in gözünde bu, devlet ile şiddet araçları arasında rasyonelleşmeye dayalı yeni bir ilişkiye işaret etmektedir: Modern ordular devletin izin verdiği ya da onayladığı güç kullanımının meşru araçları olarak işlev yüklenmişlerdir. Rasyonel-yasal otorite biçimi olarak yönelttiği eleştirilere karşın Weber'in modern devleti 'alternatifsiz' görmesi, ona yönelik olumlularının modern ordular üzerinden de devam etmesini sağlamıştır. Weber, şiddet tekeli elinde toplayarak kendi dışındaki kaynakları gayrimeşru ilan eden modern devleti, devlet-şiddet ilişkisi açısından gelinebilecek en ileri aşama olarak görmüş ve söz konusu ilişkinin şiddeti rasyonalize ettiğini düşünmüştür. Bu noktada Durkheim'in tersine şiddet ile arasına mesafe koymamasına ve şiddeti toplumsal işleyiş açısından doğal bir olgu olarak kabul etmesine karşın, Weber'in sınıfsal çatışmaları ve devrimci şiddeti onaylamadığı ancak modern devletin iç ve dış egemenlik iddiasını devam ettiren yapılar olarak modern orduların varlığını gerekli gördüğü söylenmelidir.

Marx, Durkheim ve Weber modern orduları sosyolojik görüşlerinin bütünlüğü içerisinde ve bu bütünlüğe tutarlı olarak çözümlenmişlerdir. Dolayısıyla her birinin modern orduları ele alış biçimi ve yoğunluğu birbirinden farklı olmuştur. Bu bağlamda Marx'ın tarihi topyekün sınıf mücadelesi olarak tanımlayarak hem bilimsel gereklilik hem de tarihsel sorumluluk algısıyla işçi sınıfını değişimin baş aktörü görmesi, siyasi gücü elinde bulunduran burjuvaziye yönelmiş kitlesel şiddete odaklanmasına neden olmuştur. Söz konusu yaklaşımın konumuz açısından ortaya çıkardığı sonuç ise devlet aygıtının ve sahip olduğu araçların gayrimeşruluğu ön kabulüyle modern ordular konusuna yoğun bir mesai harcamamasıdır. Diğer taraftan Durkheim, bireysel ve toplumsal boyutlarıyla şiddet teması üzerinde durmasına rağmen, onu olağan bir gerçeklik olarak algılamamıştır. Modern toplumları savaşa ihtiyaç duyulmayan bir gelişmişlikle özdeşleştirmiş ve devletin de dahlinin olduğu sınıf temelli toplumsal huzursuzlukları geçici bir anomali hali olarak görmüştür. Tüm bu bakış açısının, modern orduların Durkheim'in düşünce dizgesinde önemli bir yer kaplamadığı anlamına geldiğini söylemek yanlış bir saptama olmayacaktır. Weber ise şiddet teması ve modern zamanlardaki karşılığı üzerinde detaylı olarak durmuştur. Devlete yönelmiş biçimi haricinde şiddeti olağan kabul etmesi hem eserlerinde ilgili temaya dair pek çok malzemeye yer vermesini mümkün kılmış hem de modern orduları bir zorunluluk olarak algılamasını sağlamıştır. Üç sosyoloğun modern orduları çözümleyiş biçimlerindeki farklılık görüldüğü gibi şiddeti nasıl algıladıkları dışında, modern devleti nereye konumlandıkları ile de yakından bağlantılı olmuştur. Nitekim Marx'ın modern siyaset aygıtını tarihteki diğer örnekleri gibi belli bir sınıfın egemenlik aracı olarak görüp onun ortadan kaldırılması gerektiğini savunması, Durkheim'in toplumsal dayanışma konusunda devletin yetersizliğinden bahsedip meslek birliklerini ön plana çıkarması ve Weber'in ürettiği olumsuzluklara rağmen modern devletle ilgili olumlu bir tavra sahip olması bu saptamayı destekler niteliktedir.

4. SONUÇ

15. yüzyıldan itibaren Batı-dışı ile kurulan yeni ilişkiler Batı'da yüzyıllara yayılan köklü dönüşümler yaratmıştır. Orta Çağ'ın ekonomik açıdan tarıma ve siyasi açıdan dağınık egemenlik birimlerine dayanan 'sınırlı' yapısı, bu yüzyıldan itibaren değişmeye başlamıştır. Afrika, Hindistan ve Amerika gibi dünyanın farklı coğrafyalarının zenginliklerinden ve insan gücünden yararlanma imkânına kavuşulması, ticari faaliyetlerin yoğunlaşmasını ve önemli bir sermaye birikiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Merkezîyetçi örgüt yapıları ve modern devletin ilk biçimleri olarak monarşiler ise söz konusu ilişkilerin Batı-ıçi ve dışında organize edilmesi zorunluluğu ile 17.

yüzyıldan itibaren vücuda gelmiştir. Modern siyaset aygıtı, her bir Batılı gücün değişime uyum sağlama ve değişimi kontrol altına alma isteğinin bir yansıması olmuş, taşıdığı iç ve dış egemenlik iddiasını modern ordular aracılığıyla devam ettirmiştir. Modern dünyanın ortaya çıkışı olarak değerlendirilebilecek söz konusu gelişmeler, yeni bir üretim biçimine karşılık gelen sanayi devrimi ile ekonomik açıdan ve ulus-devlet modelinin ortaya çıkmasına sahne olan 1789 Fransız İhtilali ile siyasi açıdan olgunlaşma yaşamıştır. Ancak modern dünya başlangıcından itibaren sadece ekonomik ve siyasi değişimlerin toplamı olarak alınamayacağı gibi, anılan iki olayı da yine ekonomi ve siyaset başlıkları altında sınırlandırarak değerlendirmek eksik bir tablo ortaya çıkaracaktır. Bu bağlamda Batı'da 15. yüzyıldan itibaren yaşanmaya başlanan ve yüzyıllara yayılan gelişmelerin eş zamanlı toplumsal sonuçlar yarattığını göz ardı etmemek gerekmektedir. Nitekim modern dünyanın olgunlaşmasına karşılık gelen sanayi devrimi ve Fransız İhtilali, kendisine toplumu konu edinen sosyoloji disiplininin ortaya çıkışına da kaynaklık etmiştir.

Sanayi devrimi ve Fransız İhtilali, yarattıkları toplumsal sonuçlar itibariyle Batı'da keskin kopuşlara karşılık gelmiştir. Bu noktada Comte'un toplumsal alanı her şeyin üstünde algılaması ve onu kontrol altına alınması gereken bir gerçeklik olarak kavraması kendi içerisinde anlaşılabilir ki, Comte kurucusu olduğu sosyolojiye öncelikle toplumu anlamak ve açıklamak işlevlerini yüklemiştir. Bu sosyal bilim disiplininin 19. yüzyıl Fransa'sında ortaya çıkması, modern dünya ile olan göbek bağına ortaya koymaktadır. Toplumsal olaylar önceki dönemlerde de üzerinde durulan malzemeler olmuş ancak ilk defa Comte aracılığıyla sistemli bir bilgi türü çerçevesinde işlenmiştir. Dolayısıyla sosyoloji; modern dünyanın Batı'da sanayi devrimi ve Fransız İhtilali ile keskinleşen sorunlarına çözüm üretmek, yani modern toplumsal süreçleri kontrol altına almak amacıyla ortaya çıkmıştır. Nitekim sosyolojinin kurulup geliştiği Klasik Dönem'inde pek çok konunun anlaşılacak ve açıklanacak amacıyla masaya yatırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda modern devletin ulus-devlet modeli üzerinden olgunlaşması ve şiddet tekelini eline alması anlamına gelen modern orduların inşası, sosyolojinin Klasik Dönemi'ne denk gelmektedir. Söz konusu eş zamanlılık her iki konunun ilk sosyologlar tarafından nasıl ve ne kadar ele alındığı üzerinde durulmasını, dönemin hem genel havasının hem de ilgili konulardaki vizyonunun anlaşılması açısından önemli hale getirmektedir.

Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber birbirlerine zıt denilebilecek sosyolojik görüşlere sahip Klasik Dönem sosyologlarıdır. Her iki konuyu ele alış biçimleri düşünce dizgelerinin bütünlüğü ile uyumlu ancak birbirlerinden farklı olmuştur. Marx modern devleti, burjuvazinin kontrolü altındaki bir araç olarak görüp onun 'zamanla' ortadan kaldırılması gerektiğini savunurken Durkheim ile Weber bazı sorunlarına rağmen modern siyaset aygıtının varlığının bir zorunluluk arz ettiğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla Marx'ın tersine diğerlerinin reformist bir yaklaşım sergiledikleri ve modern toplumun sorunlarının siyaset aygıtından bağımsız çözülemeyeceği inancını taşıdıkları söylenebilir. Ancak göz ardı edilmemesi gereken, her birinin modern toplumun sorunlarını modern siyaset aygıtından bağımsız ele almadıklarıdır. Bu aygıtın araçlarından biri olarak modern ordular bağlamında şiddet üzerine düşündüklerine bakıldığında ise Marx ve Weber'in bu temaya birbirlerine göre zıt noktalardan ancak meşru bir anlam yükledikleri, buna karşın Durkheim'in kaynağı ne olursa olsun şiddeti 'gayrimeşru' algıladığı görülmektedir. Genel olarak dikkati çeken, hiç birinin modern şiddet aygıtını merkeze alan çalışmalar yapmadığıdır. Mevcut tercih, modern devletin iç ve dış egemenlik iddiasının araçları olan modern orduların toplumsal alana dâhil ancak tali bir mesele olarak algılanması ile ilgilidir. Nitekim sosyoloji disiplini içerisinde orduların bir araştırma konusu haline gelmesi II. Dünya Savaşı sonrasını bulmuştur. Bu bağlamda Klasik Dönem sosyologları hem birer sosyal birim olarak algılamaktan uzak oldukları hem de yaşanan toplumsal sorunların kaynağı olarak görmedikleri için modern

orduları, modern toplum ve devleti açıklama konusunda işlerine yaradığı kadarıyla ele almışlardır. Marx, Durkheim ve Weber'in sosyolojik çalışmaları içerisinde modern ordulara ayırdıkları yeri de bu arka plan ışığında değerlendirmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aron, R. (1994). *Sosyolojik düşüncenin evreleri* (K. Alemdar, Çev.). Ankara: Bilgi Yayınevi, 3. Basım.
- Bottomore, T. ve Nispet, R. (1997). *Sosyolojik çözümlemenin tarihi* (Yayına Hazırlayan: Mete Tunçay & Aydın Uğur). Ankara: Ayraç Yayınevi, 2. Basım.
- Bottomore, T. ve Rubel, M. (2006). *Marx'ın sosyolojisi* (Z. Bilgin, Çev.). İstanbul: Çivi Yayınları.
- Braudel, F. (1996). *Uygurlıkların grameri* (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Çıvgın, A. (2018). Savaştan sürekli barışa: platon ve kant. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (9), 109-127.
- Durand, J. P. (2010). *Marx'ın sosyolojisi* (A. Aktaş, Çev.). İstanbul: Birikim Yayınları, 4. Baskı.
- Durkheim, E. (1958). *Professional ethics and civil morals* (C. Brookfield, Çev.). USA: The Free Press.
- Durkheim, E. (2006). *Sosyoloji dersleri* (A. Berktaş Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar* (Z. İlkelen Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Durkheim, E. (2014). *Toplumsal işbölümü* (Ö. Ozankaya Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi, 2. Basım.
- Giddens, A. (2005a). *Sosyoloji: kısa fakat eleştirel bir giriş* (Ü. Battal Yıldız Çev.). Ankara: Phoenix, 2. Basım.
- Giddens, A. (2005b). *Ulus devlet ve şiddet* (C. Atay Çev.). İstanbul: Devın Yayıncılık.
- Giddens, A. (2010). *Kapitalizm ve modern sosyal teori* (Ü. Tatlıcan Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Basım.
- Gulbenkian Komisyonu (1996). *Sosyal bilimleri için* (Ş. Tekeli Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Huberman, L. (1995). *Feodal toplumdun yirminci yüzyıla* (Murat Belge). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Huntington, S. P. (2006). *Asker ve devlet: sivil-asker ilişkilerinin kuram ve siyaseti* (K. U. Kızılaslan Çev.). İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2. Basım.
- Marx, K. ve Engels, F. (1968). *Komünist manifestos* (Gaybiköylü Çev.). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (2010). *Alman ideolojisi (Feuerbach)* (S. Belli Çev.). Ankara: Sol Yayınları, 7. Baskı.
- Marx, K. ve Engels, F. (2013). *Alman ideolojisi* (T. OK ve O. Geridönmez Çev.). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Marx, K. (2011). *Kapital* (A. Bilgi Çev.). C. II. Ankara: Sol Yayınları, 8. Basım.
- Ritzer, G. (2013). *Klasik sosyoloji kuramları* (H. Hülür Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayın.
- Sarıca, M. (1995). *Fransız ihtilali*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 3. Basım.

- Sezer, B. (1991). Batı sosyolojisinin doğu toplumlarına yaklaşımı. *75. Yılında Türkiye’de Sosyoloji*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Wallerstein, I. (1996). *Tarihsel kapitalizm* (N. Alpay Çev). İstanbul: Metis Yayınları, 2. Basım.
- Weber, M. (2012a). *Bürokrasi ve otorite* (H. B. Akın Çev). Ankara: Adres Yayınları, 5. Basım.
- Weber, M. (2012b). *Ekonomi ve toplum* (L.Boyacı Çev).İstanbul: Yarı Yayınları.
- Weber, M. (2014). *Sosyoloji yazıları* (T.Parla Çev). İstanbul: Deniz Yayınları, 14. Baskı.